

See discussions, stats, and author profiles for this publication at: <https://www.researchgate.net/publication/275612557>

Attitudes of Social Studies Teachers toward Value and Values Education

Article in *Educational Sciences: Theory and Practice* · April 2014

DOI: 10.12738/estp.2014.4.1605

CITATIONS

12

READS

2,130

2 authors, including:

Tekin ÇELİKKAYA

Ahi Evran Üniversitesi

56 PUBLICATIONS 923 CITATIONS

[SEE PROFILE](#)

Some of the authors of this publication are also working on these related projects:

SINIF VE SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLERİNİN DRAMA YÖNTEMİNE İLİŞKİN YETERLİLİKLERİ [View project](#)

Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Değere ve Değer Eğitimine İlişkin Görüşleri*

Tekin ÇELİKKAYA^a
Ahi Evran Üniversitesi

Simge FİLOĞLU^b
Ahi Evran Üniversitesi

Öz

Bu araştırma, Sosyal bilgiler öğretmenlerinin değer kavramını nasıl tanımladıklarını ve "Değerler Eğitimi" çerçevesinde yaptıkları faaliyetleri belirlemek, uygulama aşamasında karşılaştıkları sıkıntıları ortaya koymak amacıyla gerçekleştirilmiştir. Araştırmada verilerinin toplanması amacıyla, nitel araştırma desenlerinden olgubilim (fenomenoloji) deseni kullanılmıştır. Araştırma; 2011-2012 öğretim yılında Kırşehir il merkezindeki 39 ilköğretim okulundan basit seçkisiz örnekleme ile belirlenen 12 ilköğretim okulunda bulunan 17 sosyal bilgiler öğretmeni ile gerçekleştirilmiştir. Veriler yarı yapılandırılmış görüşme formu ile toplanmıştır. Görüşme formu açık uçlu 7 sorudan oluşmaktadır. Araştırma kapsamında elde edilen verilerin çözümlenmesinde içerik analizi türlerinden tümevarımcı analiz kullanılmıştır. Elde edilen bulgular çerçevesinde sosyal bilgiler öğretmenleri değer kavramını hem sözlük anlamına hem de programdaki tanımına yakın olarak "kıymet, insan, toplumsal normlar, sosyal vatandaş, millî ve manevi unsurlar" biçiminde tanımlamışlardır. Alınan yanıtlar programda var olan değerlerin ifade edilmesinde öğretmenlerin programda var olan değerlerden tam olarak haberdar olmadıklarını ortaya koymaktadır. Öğretmenler programda var olan değerlerden en çok saygı, duyarlılık ve sorumluluk değerlerinin kazandırılmasını öncelikli olarak istemektedirler. Öğretmenler, değerler eğitiminde etkili faktörlerin başında aile ve öğretmenin geldiğini ifade ederken bu faktörleri sırasıyla büyüdüğü çevre, okul ve diğer faktörler izlemektedir. Öğretmenler değerler eğitiminde öğrencilere model olmaya çalışmaktadırlar. Eğitim sırasında karşılaşılan en büyük sıkıntı ailelerin değer eğitimi konusunda yetersiz olmasıdır.

Anahtar Kelimeler

Değer, Değer Eğitimi, Öğretmen, Sosyal Bilgiler Öğretmeni.

Sosyal bir varlık olarak insan, içinde yaşadığı toplumun değerlerini, tutumlarını, inançlarını alarak içinde yaşadığı topluma uyum sağlamaktadır. Toplumsal kültürü oluşturan inançlar, fikirler ve normlar sisteminin her biri, birer değer olarak ni-

telandirilmektedir (Fidan, 2009). Değerler, toplum ya da bireyler tarafından benimsenen birleştirici olgular, toplumun sosyal ihtiyaçlarını karşıladığına ve bireylerin iyiliği için iyi olduğuna inanılan ölçütler, bilinç, duygu ve heyecanları da ilgilendiren yargılar

* Bu çalışma 20-22 Nisan 2012 tarihleri arasında Marmara Üniversitesi tarafından düzenlenen Değişen Dünyada Vatandaşlık ve Demokrasi: Eğitimde Yeni Yönelimler ve Sorunlar konulu Uluslararası Sosyal Bilgiler Eğitimi Sempozyumu'nda sunulan sözlü bildirin genişletilmiş hâlidir.

a **Sorumlu Yazar: Dr. Tekin ÇELİKKAYA** Sosyal Bilgiler alanında yardımcı doçenttir. Çalışmaları arasında yöntem-teknikler, sosyal bilgilerde drama, araç-gereç ve materyaller, değerler eğitimi, sosyal bilgiler eğitimi ve öğretimi gibi temalar yer almaktadır. *İletişim:* Ahi Evran Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Anabilim Dalı, İlköğretim Bölümü 40000 Kırşehir. Elektronik posta: tcelikkaya@gmail.com; tcelikkaya@ahievran.edu.tr

b **Simge FİLOĞLU** Sosyal Bilgiler alanında yüksek lisansına devam etmektedir. *İletişim:* Ahi Evran Üniversitesi, Sosyal Bilgiler Eğitimi Bilim Dalı, Kırşehir. Elektronik posta: simgefiloglu@hotmail.com

ve bireyin bilincinde yer eden ve davranışı yönlendiren güdülerdir (Özgüven, 1994).

“Değer” kavramı, içerik aynı olmakla birlikte farklı biçimlerde tanımlanmıştır. Değerle ilgili yapılan, tek bir tanımdan ziyade birtakım tanımlara yer vermek değer kavramını daha anlamlı kılacaktır. Yapıcı ve Zengin (2003) değerleri, paylaşılmış ve gelişmiş tutumlar olarak görmektedirler. Erdem (2007) ise değeri *belirli bir durumu bir diğerine tercih etme eğilimi* olarak tanımlamaktadır. İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğretimi Programı’nda Özgüven (1999) alınan değer tanımı yer almaktadır. Bu tanıma göre değer, “bir sosyal grup veya toplumun kendi varlık, birlik, isleyiş ve devamını sağlamak ve sürdürmek için üyelerinin çoğunluğu tarafından doğru ve gerekli oldukları kabul edilen ortak düşünce, amaç, temel ahlaki ilke ya da inançlar” şeklinde tanımlanmıştır (Millî Eğitim Bakanlığı [MEB], 2005). Rokeach (1973) değeri, belirli davranışların ya da sonuçların kişisel ya da toplumsal olarak kabul edilebilir olup olmadığını işaret eden sürekliliği olan inançlar olarak ifade ederken Schwartz ve diğerleri (2001), kültürlerarası bir örneklem üzerinde yaptıkları araştırmalarında değerleri, önem düzeyleri değişebilen, insanların yaşamında rehberlik eden prensipler, arzu edilir ve durumlar üzeri amaçlar olarak tanımlamaktadır (akt., Balcı ve Yanpar, 2010). Katılmış ve Ekşi’ye (2011) göre ise bir varlığın ruhsal, toplumsal, ahlaksal ya da estetik yönden taşıdığı düşünülün yüksek ya da yararlı nitelik olarak tanımlanan değer, bireyin tutum ve davranışlarını belirleyen temel ölçüttür. Tanımlardan hareketle, bireyin toplum içerisindeki konumunun belirlenmesinde, başkalarıyla etkili iletişime geçmesinde ve sosyal konumunun belirlenmesi için uygun ortamın hazırlanmasında sahip olduğu değerlerin etken olduğu söylenebilir (Yazıcı, 2006).

Günümüzde bilim ve teknoloji alanında gelişmeler yaşanmaktadır. Bu gelişmeler toplumları kimi zaman kalkındırırken kimi zaman da kalkınmasına olumsuz yönde etki etmektedir. Toplumun bu aşamadan en az zararlı çıkması için belirli alanlara önem verilmelidir. Önem verilmesi gereken alanların başında da değer eğitimi gelmektedir. Günümüz dünyasında yaşanan siyasi, sosyal, kültürel değişim ve gelişmeler sonucunda bireylerin etkili ve verimli iletişim kurup yaşanan sorunlara etik kurallara uygun bir şekilde çözüm üretebilmeleri için değer eğitimi oldukça önemlidir (Kale, 2007). Değer eğitiminde, ahlaki gelenek, adalet, iyi ve doğrunun anlaşılması, çıkarımda bulunmak, şefkatli olmak, fedakârlık göstermek, özverili olmak, kendi duygu

ve davranışlarını kontrol altına almak, alçak gönüllü olmak gibi değer ve uygulamalar yer almaktadır (Akbaş, 2008). Değer eğitimi ile bireylerde sahip olması gereken değerler ve tutumlar geliştirilerek onların değerler bakımından olgunlaşmaları sağlanmaktadır. Değerler eğitiminin en önemli özellikleri şu şekildedir (Kale, 2007):

- ✓ Bireyleri evrensel ve kültürel değerlere ve bunların önemine ilişkin bilinçlendirmek,
- ✓ Demokratik tutumlarla, hoşgörüsüyle, çok kültürlülüğü ilişkilendirmek,
- ✓ Tüm değerleri insanın varlık şartları ve olanaklarını geliştirme ölçütüyle değerlendirmek,
- ✓ Etik değerlere ilişkin somut problemlerden hareketle hayatı bilgiye ve/veya bilgiyi hayata dönüştürmek.

Değerler eğitimi, eğitim programlarıyla ya da örtük programlarla sunulmuştur. Eğitim programlarında yer alan değer eğitimi doğrudan değer öğretimi olarak ifade edilmektedir. Doğrudan değer öğretiminin, derslerin içinde farklı öğretim yöntem ve tekniklerle planlı bir şekilde öğrencilere kazandırılması amaçlanmıştır (Akbaş, 2009). Tartışma temelli yaklaşım ve öğrenci merkezli aktif öğrenme stratejileri en yaygın olanlarıdır. Değer eğitiminde kullanılan diğer yöntemler drama, proje çalışması, uygulamalı aktiviteler, işbirlikli öğrenme ve grup çalışması, öğrenciler tarafından yönetilen araştırmalar, eğitimsel oyunlar ve eğlence günlerini içerir (Halstead, 1996).

Değerler eğitimi bireylerin kendi ahlaki kodlarını geliştirmelerini ve diğer insanların ahlaki kodları ile ilgilenmelerini sağlayabilir. Ayrıca değerler eğitimi bireylerin kendi deneyimleri üzerinde düşünüp, bu deneyimlerin anlamları ve örneklerin araştırmalarına yardımcı olabilir. Bireyin öz saygısının oluşumunu ve dürüstlük, doğruluk, adalet gibi olağan değerlere saygı duymasının sağlanmasını yine değerler eğitimi sağlar. Sosyal sorumluluk yargısının oluşması ve bireyin kararlarını ve eylemlerini değerlendirebilmesi de bireyin almış olduğu değerler eğitimi sonucunda oluşmaktadır (Stephenson, Ling, Burman ve Cooper, 1998).

Sosyal Bilgiler dersi değer eğitimi açısından etkili derslerden biridir. Gerek içeriğinin tarihsel bir nitelik taşıması, gerekse değişik kültür ve yaşam hikâyelerini anlatması ve çok disiplinli bir yapıya sahip olması açısından değer öğretimi bakımından önemlidir (Kan, 2010). 2005 yılında gerçekleştirilen köklü program değişikliklerinde dikkati çe-

ken hususlardan biri de değer eğitimi konusunun programlar içinde vurgulanmasıdır. Sosyal Bilgiler Öğretim Programı incelendiğinde öğrencilere toplam 20 değer kazandırılmasının hedeflendiği görülmektedir (MEB, 2008, 2010b). Bu değerler; “Adil olma, Aile birliğine önem verme, Barış, Bağışsızlık, Bilimsellik, Çalışkanlık, Dayanışma, Duyarlılık, Dürüstlük, Estetik, Hoşgörü, Misafirperverlik, Özgürlük, Saygı, Sağlıklı olmaya önem verme, Sevgi, Sorumluluk, Temizlik, Vatandaşlık, Yardımseverlik” olarak belirlenmiştir. Bu değerlerden bazıları sadece bir sınıf düzeyinde verilirken (örn: misafirperverlik 4. sınıf, estetik 7. sınıf), bazıları da aynı anda birkaç sınıf düzeyinde (örn: saygı 4.,5., 6. ve 7. sınıf) verilmektedir. İlköğretim Sosyal Bilgiler Programı’nda (MEB, 2008, 2010b) altı ve yedinci sınıfta doğrudan kazandırılacak değer sayısı 11’dir. Bu değerler; “Adil olma, barış, bilimsellik, çalışkanlık, duyarlılık, dürüstlük, estetik, saygı, sorumluluk, vatandaşlık, yardımseverlik” olarak belirlenmiştir.

Hangi değerlerin öğrencilere doğrudan verilmesi gerektiği programda belirtilmiş olsa bile son karar, öğretmenin sahip olduğu bilgi, beceri ve değerleri tarafından belirlenir. Bu açıdan bakıldığında araştırma, sosyal bilgiler öğretmenlerinin “Değer Eğitimi” çerçevesinde yaptıkları faaliyetleri belirlemek, uygulama aşamasında karşılaştıkları sıkıntıları ortaya koymak açısından önemlidir. Çünkü öğretim tekniklerini ve konu içeriğini çok iyi bilen bir öğretmen toplumsal yaşama ilgili görüşlerini ve deneyimlerini öğrencilerle paylaşmıyorsa başarılı olarak değerlendirilemez (Gleen, 1998). Bu sebeple öğretmenin sahip olduğu değerler ve değerler eğitimi hakkındaki görüşleri, öğrencilere kazandırılması gereken değerleri doğrudan etkilemektedir.

Alan yazında öğretmen adaylarının (Akn ve Özdemir, 2009; Altunay ve Yalçınkaya, 2011; Başçiftçi, Akdoğan ve Koç, 2011; Coşkun ve Yıldırım, 2009; Dılmaç, Bozgeyikli ve Çıkkılı, 2008; Fidan, 2009; Koca, 2009; Sarı, 2005; Tay, 2009; Yapıcı ve Zengin, 2003) öğretmen ve öğrencilerin (Aktepe ve Yel, 2009; Aslan, 2007; Balcı ve Yanpar, 2010; Baydar, 2009; Can, 2008; Devci ve Ay, 2009; Devci ve Dal, 2008; Katılmış, 2010; Prencipe, 2001; Sezer, 2008; Samancı, 2009; Turan ve Aktan, 2008) değer algıları, değer tercihleri ve değer kavramına ilişkin görüşlerini ortaya koyan birçok çalışma olmasına rağmen özellikle sosyal bilgiler öğretmenlerinin değerler eğitimi ile ilgili görüşlerine dayalı yapılan araştırma sonuçlarına rastlanamamıştır. Bu doğrultuda alandaki çalışmaların bir kısmı araştırmanın tartışma kısmına katkı sağlamıştır. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin “Değerler Eğitimi” çerçevesinde

yaptıkları faaliyetleri belirlemek, uygulama aşamasında karşılaştıkları sıkıntıları ortaya koyma açısından önemli olan bu amaçları gerçekleştirmek için çalışmada sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşleri alınarak aşağıdaki sorulara cevaplar aranmıştır:

- ✓ Sosyal bilgiler öğretmenlerine göre “değer” nedir?
- ✓ Sosyal bilgiler öğretmenlerine göre sosyal bilgiler eğitim programında var olan değerler hangileridir?
- ✓ Sosyal bilgiler öğretmenlerine göre programdaki değerlerden hangileri öğrenciye öncelikli olarak kazandırılmalıdır?
- ✓ Sosyal bilgiler öğretmenlerine göre değer eğitiminde etkili olan faktörler nelerdir?
- ✓ Sosyal bilgiler öğretmenleri programdaki değerleri öğrencilere kazandırmak için ne tür etkinlikler yapmaktadırlar?
- ✓ Sosyal bilgiler öğretmenlerinin değerler eğitimi uygulamalarında karşılaştıkları sıkıntılar nelerdir?
- ✓ Sosyal bilgiler öğretmenlerinin değerler eğitimi adına yapılan uygulamaların tam anlamıyla amacına ulaşabilmesi için önerileri nelerdir?

Yöntem

Model

Araştırmada verilerinin toplanması amacıyla, nitel araştırma desenlerinden olgubilim (fenomenoloji) deseni kullanılmıştır. Bu araştırmada da sosyal bilgiler öğretmenlerinin değer kavramının tanımına ve değer eğitimine ilişkin görüşlerinin ortaya çıkarılması amaçlanmaktadır.

Araştırma Grubu

Araştırma; 2011-2012 eğitim-öğretim yılında Kırşehir il merkezindeki 39 ilköğretim okulundan basit seçkisiz örnekleme ile belirlenen 12 ilköğretim okulunda bulunan 17 sosyal bilgiler öğretmeni ile gerçekleştirilmiştir. 17 sosyal bilgiler öğretmenin 10’u erkek, 7’si ise kadındır. Öğretmenlerin mesleki kıdemi 6 yıl ile 20 yıl arasında değişmektedir. Araştırmaya Kırşehir il merkezi okullarındaki sosyal bilgiler öğretmenlerinin dâhil edilmesinin nedeni, örneklem grubuna ulaşılabilirliğinin olması ve il Millî Eğitim Müdürlüğü tarafından 2011-2012

eğitim-öğretim yılında tüm ilköğretim okullarında “Ahilik Değerleri Eğitimi Projesi” kapsamında bir projenin uygulanıyor olmasıdır. Bu proje ile öğretmenler değer eğitimi kapsamında her ay projede belirlenen değerlerin öğretim için etkinlikler düzenlemektedirler.

Veri Toplama Araçları

Araştırmada veriler yarı yapılandırılmış görüşme formu ile toplanmıştır. Görüşme formu hazırlanırken örneklem dışında olan 5 sosyal bilgiler öğretmeni ile ön görüşmeler yapılmış ve konu ile ilgili alan yazın incelenmiştir. Elde edilen veriler ışığında görüşme formu hazırlanmış ve form eğitim programları ve öğretim alanından bir, eğitim yönetimi alanından ve sosyal bilgiler öğretmenliği alanın da bir olmak üzere değerler eğitimi ile ilgili çalışmaları olan toplam iki öğretim üyesine inceletirilerek onların görüşleri ve önerileri doğrultusunda son hâline getirilmiştir. Bu bağlamda uzmanlardan formun her bir boyutuna ilişkin olarak “uygun”, “uygun değil” ve “geliştirilmesi gerekir” ölçütlerine göre değerlendirmeleri istenmiştir. Ayrıca formun tümüne ilişkin olarak nasıl olması gerektiğine dönük yazılı görüş bildirmeleri istenmiştir. Araştırmada kullanılan yarı yapılandırılmış görüşme formu açık uçlu 7 sorudan, görüşme formu iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde cinsiyet ve mesleki kıdeme ilişkin sorular yöneltilmiştir. İkinci bölümde ise görüşme sorularına yer verilmiştir. Görüşmeler öğretmenlerin daha önce belirledikleri yer ve zamanda bire bir olarak gerçekleştirilmiş olup, ortalama olarak her bir görüşme 30 dakika sürmüştür. Görüşmede ses kaydı yapılmış bu kayıtlar daha sonra yazılı hâle getirilerek kontrol etmeleri amacıyla görüşülen öğretmenlere tekrar gönderilmiş ve onayları alınmıştır.

Verilerin Analizi

Araştırma kapsamında elde edilen verilerin çözümlenmesinde içerik analizi türlerinden tümevarımcı analiz kullanılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme formundan elde edilen verileri araştırmacılar ayrı ayrı kodlamışlardır. Güvenirlik için her iki araştırmacı tarafından yapılan kodlamalar üzerinde Güvenirlik= Görüş Birliği/ Görüş Birliği + Görüş Ayrılığı x 100 formülü uygulanmıştır. İki kodlayıcı arasında uyum yüzdesi %87 olarak hesaplanmıştır. Uyum yüzdesinin %70 veya daha üstü olması yeterli görüldüğünden veri analizi açısından güvenirlilik sağlanmıştır. Araştırmacı ve uzman öğretim üyesi tarafından yapılan kodlamalarda uyum

gösteren kodlar temalara ulaşmada temel alınmıştır. Yapılan içerik analizinde temalar, ilgili kavramları kapsayacak kadar geniş ve ilgisiz kavramları dışarıda bırakacak kadar dar kapsamda belirlenmeye çalışılmıştır. Bu temalar ve temalarla oluşturan alt temaların kendi aralarındaki ilişkisi ile her bir temanın diğerleriyle ilişkisi kontrol edilerek bütünlük sağlanmıştır.

Bulgular

Bu bölümde, araştırma kapsamında sorulan sorulara verilen cevaplar tablolaştırılarak sunulmuştur. Bulguların sunulmasında, görüşme formunda yer alan soruların sıralaması esas alınmıştır. Verileri destekler nitelikte öğretmenlerin görüşlerine yer verilmiştir. Görüşlerin kime ait olduğu belirtilirken, erkek öğretmenler için E1, E2, ..., E10 kodları kullanılmış; kadın öğretmenler için K1, K2, ..., K7 kodları kullanılmıştır.

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin “değer nedir?” sorusuna verdikleri cevaplar incelenip tablolaştırılmış ve Tablo 1’de verilmiştir. Tablo 1 incelendiğinde öğretmenler, değer kavramını tanımlarken kıymet (6), insan (4), toplumsal normlar (4), sosyal vatandaş (4) ve milli ve manevi unsurlar (2) temalarına vurgu yaparak değeri; önem verilen şey; kıymet (3); insanı insan yapan özellikler (1); toplumun benimsediği temel kavramlar (2); sosyal bilgiler dersinde öğrenciye verilmesi gereken kazanımlar (2) ve milli ve manevi değerlerin aktarılması (2) ifadeleri ile tanımlamışlardır. Değer kavramını toplumsal normlar teması altında tanımlayan E6 “... bireysel ve toplumsal olarak insanları geliştiren temel kavramlar olarak görüyorum...” biçiminde düşüncelerini ifade etmiştir. Değer kavramını sosyal vatandaş teması altında tanımlayan E10 “...değer bir günaydın demekle başlar, gün boyunca yataktan kalkıp uykuya geçeceği ana kadar değerler devam eder. Şu an dünyada 21. yüzyılda hâlâ bölgesel savaşlar, katliamlar devam ediyorsa, terör olayları devam ediyorsa ve sosyal bilimlerin ne kadar önemli olduğu, değerlere ne kadar önem vermemiz gerektiğini ortaya koyuyor...” biçiminde düşüncelerini ifade etmiştir. Değer kavramını milli ve manevi unsurlar teması altında tanımlayan K5 “...değer deyince milli duygularımızdan, özellikle kültürümüze yönelik öğrencilere kavratılması gereken unsurlar...” biçiminde düşüncelerini ifade etmiştir.

Tablo 1
Değer Kavramına İlişkin Öğretmenlerin Görüşleri

Temalar	Görüşler	f
Kıymet	Bir şeye biçilen veya yüklenen kıymet	2
	Paha	1
İnsan	Önem verilen şey, kıymet	3
	İnsanın sahip olduğu haysiyet	1
	İnsana, insana yakışır şekilde davranma	1
	İnsanın kendine verdiği değer	1
Toplumsal normlar	İnsanı insan yapan özellikler	1
	Toplumsal davranış kalıpları	1
	Toplumun önemli yapı taşları	1
Sosyal vatandaş	Toplumun benimsediği temel kavramlar	2
	Sosyalleşmiş vatandaş yetiştirmek	2
Milli ve manevi unsurlar	Sosyal bilgiler dersinde öğrenciyeye verilmesi gereken kazanımlar	2
	Milli ve manevi değerlerin aktarılması	2

Öğretmenlerin “Sosyal Bilgiler Eğitim Programında var olan değerler hangileridir?” sorusuna verdikleri cevaplar incelenip tablolaştırılmış ve Tablo 2’de verilmiştir. Bu soru ile öğretmenlerin 6. ve 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Programı’ndaki değerlerden hangi düzeyde haberdar oldukları amaçlanmıştır. Bu soruya verilen cevaplar 3 kategori hâlinde Tablo 2’de verilmiştir. Görüşme yapılan öğretmenlerden E1 ve E4 ile K5 bu soruya cevap verememişlerdir. Bu öğretmenlerden E1 “...değerlerin hepsi aklımda ama hepsini oturup ezberlemediğim için söyleyemiyorum...” E4 ise “...benim kafamda öyle bir şablon yok. Yani ben baştan aşağıya vatan, millet sevgisini vereceğim veya iletisini vereceğim diye bir şey yok...” biçiminde düşüncelerini ifade etmişlerdir.

Tablo 2 incelendiğinde görülmektedir ki; öğretmenler programda (6. ve 7. Sınıf) olduğu hâlde bilimsellik ve çalışkanlık değerlerini hiç belirtmemişken, bütün öğretmenler vatanseverlik (14) değerini ifade ederken bunu takiben saygı (10) ve adil olma, dürüstlük, sorumluluk ve yardımseverlik (5) değerlerinin de var olduğunu ifade etmişlerdir. Ayrıca öğretmenler 4. ve 5. sınıf Sosyal Bilgiler Programı’nda yer alan bağımsızlık (2), dayanışma (5), hoşgörü (3), özgürlük (3), sevgi (6) ve temizlik (1) değerlerini ifade etmenin yanında programda yer verilmeyen, haklar (7), özgüven (1), eleştiri (1), empati (1) gibi ifadeleri de değer olarak ifade etmişlerdir. Sosyal Bilgiler Dersi Programı’nda yer almayan (***) fakat öğretmenler tarafından ifade edilen değerler arasında yer alan haklar değeri; tüketicilik hakkı, çocuk hakları, araştırma hakkı, seçme ve seçilme hakkı, vatandaşlık hakkı şeklinde açıklanmıştır.

Tablo 2
Sosyal Bilgiler Dersi Programında Var Olduğu Düşünülen Değerlere İlişkin Öğretmenlerin Görüşleri

Değerler	f
Adil olma*	5
Barış*	1
Bilimsellik*	-
Çalışkanlık*	-
Duyarlılık*	1
Dürüstlük*	5
Estetik*	1
Saygı*	10
Sorumluluk*	5
Vatanseverlik*	14
Yardımseverlik*	5
Aile birliğine önem verme**	-
Bağımsızlık**	2
Dayanışma**	5
Hoşgörü**	3
Misafirperverlik**	-
Özgürlük**	3
Sağlıklı olmaya önem verme**	-
Sevgi**	6
Temizlik**	1
Haklar***	7
Özgüven***	1
Eleştiri***	1
Empati***	1

*Sosyal Bilgiler dersi 6 ve 7. sınıf öğretim programında yer alan değerler.

** Sosyal Bilgiler dersi 4 ve 5. sınıf öğretim programında yer alan değerler.

*** Sosyal Bilgiler dersi programında değer olarak yer almayan ifadeler

Öğretmenlerin “Sizce programdaki değerlerden hangileri öğrenciyeye öncelikli olarak kazandırılmalıdır?” sorusuna verdikleri cevaplar incelenip tablolaştırılmış ve Tablo 3’te verilmiştir. Bu soru sorulurken aynı zamanda öğretmenlere sosyal bilgiler 6. ve 7. sınıfta kazandırılması gereken değerler gösterilerek soruya bu doğrultuda cevap vermeleri istenmiştir. Tablo 3’te, öğretmenlerin, saygı (13) değerini ardından da duyarlılık (10), sorumluluk (8), vatanseverlik (6), bilimsellik ve çalışkanlık (4), adil olma ve yardımseverlik (2) ve barış (1) değerlerinin kazandırılması gerektiğini düşündükleri, çalışkanlık ve estetik değerlerinin kazandırılması gerektiği yönünde görüş bildirmedikleri görülmektedir. Bazı öğretmenler kazandırılması gereken değerleri ifade etmenin yanında bunların nedenini de açıklamışlardır. Bu öğretmenlerden K2 öncelikle sorumluluk değerinin kazandırılması gerektiğini “...çünkü bu bilinci kazanan öğrenci diğer değerleri de rahatlıkla kazanabilir. Öğrencilerimizden çok sıkıntı yaşadığımız konu da sorumluluk bilincinin yerleşmemiş olması. Örneğin ödevlerini tam olarak yapmıyorlar.

Biri konuşurken diğeri dinlemiyor gibi...” cümleleri ile ifade ederken E9 ise öncelikle hak ve özgürlükle ilgili saygı değerinin kazandırılması gerektiğini “...hak ve özgürlükle ilgili saygı olduğu zaman toplumda huzur, güven, barış ve demokrasi, insan haklarına dayalı ve insanı ön plana çıkaran sistemin egemen olabileceğini düşünüyorum. ...” cümleleri ile ifade etmişlerdir.

Tablo 3

Sosyal Bilgiler Dersi Programında Var Olan Değerlerden Öncelikli Olarak Kazandırılması Gereken Değerlere İlişkin Öğretmenlerin Görüşleri

Değerler	f
Adil olma	2
Barış	1
Bilimsellik	4
Çalışkanlık	-
Duyarlılık	10
Dürüstlük	4
Estetik	-
Saygı	13
Sorumluluk	8
Vatanseverlik	6
Yardımsızlık	2

Öğretmenlerin “Değer eğitiminde etkili olan faktörler nelerdir?” sorusuna verdikleri cevaplar incelenip tablolaştırılmış ve Tablo 4’te verilmiştir. Tablo 4 incelendiğinde, öğretmenlerin, değer eğitiminde etkili faktörlerin başında aile ve öğretmenin (12) geldiğini ifade ettikleri bu faktörleri de sırasıyla büyüdüğü çevre, ortam (8), okul (5), medya, arkadaş çevresi, sınav sisteminin (2) izlediği en az da ilkökul öğretmenleri, okul-aile işbirliği, ailenin sosyo-ekonomik düzeyi çocuğun cinsiyeti, öğrencinin bilgi seviyesi, ünlü kişilerin yaşam tarzları ve hayat koşulları (1) faktörlerini belirttikleri görülmektedir.

Erkek öğretmenler, öğretmenin değer eğitimindeki etkisini öğretmenin model olması ve öğretmenin demokratik tavrı olarak ifade ederken, kadın öğretmenler ise öğretmenin duyarlılığı, öğrenci seviyesine inebilmesi ve değer verdiği önem açısından ifade etmişlerdir. Değer eğitiminde etkili faktörlerin başında ailenin geldiğini belirten K5 bu durumu “...ilk başta tabii ki ailede olacak onu. Kültürümüzü, değerlerimizi, maddi manevi olsun ailede olacak ki biz okulda onun üzerine bir şeyler koyabilelim...” biçiminde ifade ederken; K2 bu durumu “...eğitim ailede başlıyor. Örneğin dürüstlüğü veya hakkı çiğnendiğinde hakkını aramayı, sorumluluğu çocuğa önce aile öğretmeli sonra da ilkökul öğretmenleri tarafından kazandırılmalı, sonra da bu erdemleri biz pekiştirelim...” biçiminde açıklamıştır. Çocuğun büyüdüğü çevrenin ve hayat koşullarının etkili olduğunu ifade eden E5 bu durumu “...özellikle çocuğun

bu yaşa gelinceye kadar geçirdiği yaşantılar, geçmiş çok önemli. Dayak yiyen bir aileden gelen çocuğu siz de dövmeden yapamıyorsunuz. Ödüllendirmekmiş, arkadaşlarından ayırmamış, aşağılamamış sen arkana dönünceye kadar geçmişte kalıyor...” biçimde açıklamıştır. Okul-aile işbirliğinin etkili olduğunu ifade eden K4 bu durumu “...aile, çevre ve okulun aynı değerleri aynı derecede önemseyerek davranışa dönüştürmesi etkili olur...” biçimde açıklamıştır.

Tablo 4

Değerler Eğitimde Etkili Olan Faktörlere İlişkin Öğretmenlerin Görüşleri

Etkili Faktörler	f
Aile	12
Öğretmen	12
Büyüdüğü çevre, ortam	8
Okul	5
Medya	2
Arkadaş çevresi	2
Sınav sistemi	2
İlkokul öğretmenleri	1
Okul-aile işbirliği	1
Ailenin sosyo-ekonomik düzeyi	1
Çocuğun cinsiyeti	1
Öğrencinin bilgi seviyesi	1
Ünlü kişilerin yaşam tarzları	1
Hayat koşulları	1

Öğretmenlerin “Programdaki değerleri öğrencilere kazandırmak için ne tür etkinlikler yapıyorsunuz?” sorusuna verdikleri cevaplar incelenip tablolaştırılmış ve Tablo 5’te verilmiştir. Öğretmenler, ders konuları içinde değerlere değindiklerini (9) belirtilirken bunu takiben model olmaya çalışma, güncel olaylarla bağ kurma (5); performans ödevleri verme (4); empati yaptırma, tartışma oluşturma (3); sınavlarda değerlerle ilgili soru sorma, model olabilecek kişilerin hayatlarından örnekler verme, sınıf panosuna resim, yazı asma, aileleri değerler eğitimi konusunda bilinçlendirme, şiir, kompozisyon yazdırma, materyaller kullanma, öğrencilerle birebir konuşma (2) hususlarına değinmişlerdir. En az yapılan etkinlik olarak da kavramsal anlamını açıklama, somut ya da soyut örnekle açıklama yapma, çalışma kitabındaki etkinlikleri yaptırma, bilgi yarışmaları düzenleme (1) olarak bu konuyu ifade etmişlerdir.

Değer eğitiminde materyal kullanımı sadece erkek öğretmenler tarafından ifade edilmiş ve bu materyalleri gazete kullanımını, slayt ve video izletilmesi olarak ifade etmişlerdir. Model olmaya çalışarak değerleri kazandırmaya çalıştığını belirten K3 bu durumu “...ben öncelikle örnek oluyorum. Örneğin

kendim öncelikle hakkıma sahip çıkıyorum, kendim sorumluluğumu yerine getiriyorum. Bir şeyi bugün yapacağım dediysen o gün yapmaya dikkat ediyorum...” biçiminde ederken, K5 bu durumu “...etkinlikten ziyade kendim model oluyorum. Çünkü çocuk sevdiği öğretmenin dersini de severek işliyor. Zaten bendeki o duyguyu çocuk görüyor...” biçiminde açıklamıştır. Empati yaptırarak değerleri kazandırmaya çalıştığını belirten E8 bu durumu “...empati kuruyoruz. Siz olsaydınız ne yapardınız? sorusunu soruyoruz. Yani o değeri kazanması için en azından çocuğun kendini onun yerine koymasını sağlıyoruz...” biçiminde açıklamıştır.

Tablo 5
Programda Var Olan Değerleri Öğrencilere Kazandırmak İçin Yapılan Etkinliklere İlişkin Öğretmenlerin Görüşleri

Etkinlikler	f
Ders konuları içinde değinme	9
Model olmaya çalışma	5
Güncel olaylarla bağ kurma	5
Performans ödevleri verme	4
Empati yaptırma	3
Tartışma oluşturma	3
Sınavlarda değerlerle ilgili soru sorma	2
Model olabilecek kişilerin hayatlarından örnekler verme	2
Sınıf panosuna resim, yazı asma	2
Aileleri değerler eğitimi konusunda bilinçlendirme	2
Şiir, kompozisyon yazdırma	2
Materyaller kullanma	2
Öğrencilerle birebir konuşma	2
Kavramsal anlamını açıklama	1
Somut ya da soyut örnekle açıklama yapma	1
Çalışma kitabındaki etkinlikleri yaptırma	1
Bilgi yarışmaları düzenleme	1

Öğretmenlerin “Değerler eğitimi verirken yaptığınız uygulamalarda karşılaştığınız sıkıntılar nelerdir?” sorusuna verdikleri cevaplar incelenip tablolaştırılmış ve Tablo 6’da verilmiştir. Öğretmenler, bu sıkıntılarının başında, ailelerin değer eğitimi konusundaki yetersizliği (13) geldiğini ifade ederken bu durumu sırasıyla öğretimin (okulda verilen derslerin) ön planda olması (4), SBS (Seviye Belirleme Sınavı) yüzünden sınavlara yönelik ders işlenmesi (4), programın değer eğitimi yetersizliği, öğrencilerin öğrendikleri bilgileri gerçek yaşama aktaramamaları, öğrencinin öğrenmedeki ilgisizliği, isteksizliği, ders saatinin yetersizliği (2) olarak ifade etmişlerdir. En az sıkıntı olarak da ders müfredat programının yoğunluğu, bazı değerlerin çocuğa yanlış kavratılması, öğrencilerin bilgi seviyesinin düşüklüğü, öğretmenin değer eğitimi konusundaki yetersizliği, hayatta karşılaşılan olumsuz örnekler, sınıfların kalabalık olması, sosyal bilgiler dersliği-

nin olmayışı, medyada yapılan olumsuz haberler (1) dile getirilmiştir. Öğretmenlerden 3 kişi de herhangi bir sıkıntının olmadığını ifade etmişlerdir.

Sıkıntının olmadığını ifade eden K2 bu durumu “...aşlında ben çok sıkıntı yaşamıyorum. Ben elimden geleni yapıyorum ama çocuk bezeni değeri kazanmayabiliyor. Vermek istediğim şeyi veriyorum çocuğa...” biçiminde açıklamıştır. Ailenin değer eğitimi konusundaki yetersizliğinin önemli bir etken olduğunu ifade eden öğretmenlerden E7 bu durumu “... bazı öğrenciler aileden birçok değerden habersiz olarak okula gelmekte. Belli bir yaştan sonra bu değerleri bizim vermemiz zor oluyor...” biçiminde ifade ederken K7 bu durumu “en büyük problem aile kaynaklı. Bazı değerler küçük yaştan itibaren çocuklara verilmemesinden problem olabiliyor özellikle sorumlulukta bunu çok yaşıyoruz...” biçiminde açıklamıştır. SBS sınav sisteminin, ders saatinin yetersizliğinin ve sınavlara yönelik ders işlenmesinin sorun teşkil ettiğini ifade eden E3 bu durumu “...işin açığı SBS sisteminde değerler arka planda kalıyor. Tam anlamıyla Sosyal Bilgiler Programı’ni uygulayamıyoruz. Süre de kısıtlı. Zaten etkinlik yaptığımız zaman dersi yetiştiremiyoruz. Bir de şu boyutu var. Milli Eğitim deneme sınavları yapıyor. Sınıfın başarısı düşükse şayet, müdür “-hocam neden sosyalden başarı bu kadar düşük?” diye soruyor. Biz de mecburi ne yapıyoruz, akademik başarı önemsendiği için sınavlara yönelik ders yapıyoruz...” biçiminde açıklamıştır.

Tablo 6
Programda Var Olan Değerleri Öğrencilere Kazandırmada Karşılaşılan Sorunlara İlişkin Öğretmenlerin Görüşleri

Sorunlar	f
Ailelerin değer eğitimi konusundaki yetersizliği	13
Öğretimin ön planda olması	4
Sıkıntı yok	3
SBS(Seviye Belirleme Sınavı) yüzünden sınavlara yönelik ders işlenmesi	4
Programın değer eğitimi yetersizliği	2
Öğrencilerin öğrendikleri bilgileri gerçek yaşama aktaramamaları	2
Öğrencinin öğrenmedeki ilgisizliği, isteksizliği	2
Ders saatinin yetersizliği	2
Ders müfredat programının yoğunluğu	1
Bazı değerlerin çocuğa yanlış kavratılması	1
Öğrencilerin bilgi seviyesinin düşüklüğü	1
Öğretmenin değer eğitimi konusundaki yetersizliği	1
Hayattaki karşılaşılan olumsuz örnekler	1
Sınıfların kalabalık olması	1
Sosyal Bilgiler dersliğinin olmayışı	1
Medyada yapılan olumsuz haberler	1

Öğretmenlerin “Değerler eğitimi adına yapılan uygulamaların tam anlamıyla amacına ulaşabilmesi

için önerileriniz nelerdir?” sorusuna verdikleri cevaplar incelenip tablolaştırılmış ve Tablo 7’de verilmiştir. Tablo 7’de görüldüğü üzere; öğretmenlerin *yarıdan fazlası* ailelerin bilgilendirilmesi (11) gerektiğini ifade ederlerken bunu sırayla öğretmen-okul-aile işbirliği sağlanmalı (5), derslerde değerler somutlaştırılmalı, ders konularıyla bağlantı kurularak anlatılmalı öğretmenlere hizmet içi eğitim verilmeli, SBS kaldırılmalı, öğrencilerin seviyeleri dikkate alınmalı, model olunmalı, değerler eğitimi planlı bir şekilde yapılmalı (2) ifadeleri izlemiştir. *En düşük düzeyde* yapılması istenen öneriler ise; öğrencilerin değerleri uygulamasının sağlanması, değerler eğitimi adı altında ayrı bir dersin olması, öğrencilere ödül verilmesi, değerler eğitimine yönelik yarışmalar, münazaralar düzenlenmesi, okul imkânlarının artırılması, değerlerin kavramsal anlamının açıklanması (1) biçiminde ifade edilmiştir.

Tablo 7
Değerler Eğitimi Adına Yapılan Uygulamaların Tam Anlamıyla Amacına Ulaşabilmesine İlişkin Öğretmenlerin Önerileri

Sorunlar	f
Aileler bilgilendirilmeli	11
Öğretmen-okul-aile işbirliği sağlanmalı	5
Derslerde değerler somutlaştırılmalı	2
Ders konularıyla bağlantı kurularak anlatılmalı	2
Öğretmenlere hizmet içi eğitim verilmeli	2
SBS kaldırılmalı	2
Öğrencilerin seviyeleri dikkate alınmalı	2
Model olunmalı	2
Değerler eğitimi planlı bir şekilde yapılmalı	2
Öğrencilerin değerleri uygulamasının sağlanması	1
Değerler eğitimi adı altında ayrı bir dersin olması	1
Öğrencilere ödül verilmesi	1
Değerler eğitimine yönelik yarışmalar, münazaralar düzenlenmeli	1
Okul imkânları artırılmalı	1
Değerlerin kavramsal anlamı açıklanmalı	1

Öğretmenlerin yarısından fazlası tarafından ifade edilen ailelerin bilgilendirilmesi konusunu E7 “... *ilk önce aileleri bilinçlendirmek lazım. O da artık nasıl olur, aile seminere mi alınır ya da broşürler mi hazırlanır veya gidip birebir ailelerle mi görüşülür? Aslında hepsiyle yapılabilir. Bunlar yapıp ilk başta aileler bilinçlendirilmeli, eğitim verilmeli...*” biçiminde açıklarken, K7 de “...*çocuğu alıp birebir ailelerle görüşülmeli. Hatta geçen sene yaptığımız bir etkinlik vardı çok da faydasını gördük. Evleri ziyaret ettik. Çocuğun ev hayatını, evdeki yaşam alanını gözlemledik...*” biçiminde açıklamıştır. Öğretmen-okul-aile işbirliği sağlanması gerektiğini ifade eden K2 bu durumu “...*okulda veliler rehber öğretmen tarafından bilinçlendirilmeli. Biz okulda bu değerleri öğren-*

cilere kazandırıyoruz, siz de bize yardımcı olun şeklinde yardımlaşmaya gidebiliriz...” biçiminde ifade etmiştir. Öğretmenlere hizmet-içi eğitim verilmesi ve ailelerinde de bilgilendirilmesi gerektiğini ifade eden E9 bu durumu “...*öğretmenlikte genç insanlarla, sürekli değişen bir jenerasyonla karşılaşılıyor. O yüzden uygun şekilde sizin de değişim geçirmeniz gerekiyor. Bu anlamda hizmet içi eğitimleri önemsiyorum. Ayrıca veliler de eğitime tabii tutulmalı...*” biçiminde açıklamıştır.

Sonuç, Tartışma ve Öneriler

Günümüzde küreselleşme; siyasi, sosyal, ekonomik ve kültürel alanlarda pek çok gelişmeye imkân sağlarken bir taraftan da toplumsal yaşamı tehdit eden sorunların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bireyi, aileyi, yaşadığımız toplumu ve dünyayı tehdit eden risk ve sorunların çözümünde, toplumsal yaşantımızın temel yapısını oluşturan milli, manevi, sosyal, ahlaki ve kültürel değerlerimiz en önemli referans kaynağımızdır. Değerler eğitimi toplumun tümünü ilgilendirdiğinden çok boyutlu ele alınması gerekmektedir. Bu açıdan ele alınacak olursa eğitim sistemini oluşturan tüm unsurların bu konuda duyarlılık ve bilinç kazanmasına ihtiyaç vardır. Öğretmenler öğretim programının uygulayıcıları olmanın yanı sıra öğrencilere değerleri kazandırmada öncü rol ve görevlerde bulunmalıdırlar (MEB, 2010b).

Programda (MEB, 2005) değer kavramı tanımına ek olarak özelliklerinden bahsedilerek “Değerler, toplum ya da bireyler tarafından birleştirici olgular; bireyin bilincinde yer alan ve davranışı yönlendiren güdüler; toplumun sosyal ihtiyaçlarını karşıladığına ve bireyin iyiliği için olduğuna inanılan ölçütler” şeklinde ifade edilmektedir. TDK’nin (2011) sözlüğünde ise değer kavramı; “Bir şeyin önemini belirlemeye yarayan soyut ölçü, bir şeyin geldiği karşılık, kıymet; Bir ulusun sahip olduğu sosyal, kültürel, ekonomik ve bilimsel değerlerini kapsayan maddi ve manevi öğelerin bütünü” olarak tanımlanmaktadır. Sosyal bilgiler öğretmenleri değer kavramını hem sözlük anlamına hem de programdaki tanıma yakın olarak kıymet, insan, toplumsal normlar, sosyal vatandaş ve milli ve manevi unsurlar biçiminde tanımlamışlardır. Balcı ve Yanpar (2010) tarafından yapılan çalışmada da öğretmenler değer kavramını “paha, önem, yarar, kıymet, ölçüt, karşılık, ölçü, bedel ve eder gibi” ifadelerle başvurarak tanımlamakta olup değer kavramına ilişkin günlük dildeki sözcük karşılığında da önemli ölçüde başvurdukları görülmektedir.

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin 6. ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler Programı'ndaki değerlerden hangi düzeyde haberdar olduklarını belirlemek amacıyla programda doğrudan kazandırılması gereken değerlerin neler olduğu sorulmuştur. 3 öğretmenin (E1, E4 ile K5) cevap veremediği bu soruda diğer öğretmenlerin tamamı vatanseverlik değerini ifade ederken yine öğretmenlerin tamamı programda olduğu hâlde bilimsellik ve çalışkanlık değerlerini hiç ifade etmemişlerdir. Öğretmenler değerleri ifade ederken 4. ve 5. sınıfta var olan değerleri ifade etmenin yanında programda değer olarak geçmeyen ancak beceri olarak tanımlanan eleştiri ve empati ifadelerini de belirtmişlerdir. Öğretmenlerin programda olduğunu ifade ettikleri değerlere bakıldığında bunların programda var olduklarını bildiklerinden değil de kazandırılmasını istedikleri değerler (vatanseverlik, saygı, yardımseverlik, sorumluluk, dürüstlük, adil olma) oldukları söylenebilir. Aslında programda var olan değerlerin ifade edilmesinde alınan yanıtlar öğretmenlerin programda var olan değerlerden tam olarak haberdar olmadıklarını ortaya koymaktadır. Bunun nedeni olarak da *öğretmen kılavuz kitabından* tam olarak faydalanmadıklarından kaynaklanmış olabilir. Zira programda doğrudan kazandırılması istenen değerler öğretmen kılavuz kitaplarının her üniteye giriş bölümünde yazılı olarak sunulmaktadır (MEB, 2008, 2010a). Ayrıca öğretmenlerin değer olarak ifade ettikleri eleştiri ve empati ifadeleri de programda kazandırılması gereken beceriler olarak geçmektedir (MEB, 2005).

6. ve 7. Sınıf sosyal bilgiler eğitiminde kazandırılması gereken değerler gösterilerek öncelikli olarak hangi değerlerin kazandırılması gerektiği sorulduğunda öğretmenler, değer yanında bu değer için kazandırılması gerektiğini de açıklamışlardır. Burada öğretmenlerin bildikleri değerler ile kazandırılması gerektiğine inandığı değerler arasında farklılıklar vardır. Örneğin; araştırmaya katılan öğretmenlerin en çok programda en fazla olduğunu düşündükleri değer vatanseverlik değeri iken, en çok kazandırılmasını istedikleri değer saygıdır. Öğretmenler saygıyı hak ve özgürlüklere, aileye, büyüklere saygı çerçevesinde ele almışlardır. Yine sorumluluk değeri de en çok kazandırılmasını istedikleri değerler arasında üçüncü sıradadır. Whitney (1986) tarafından yapılan çalışmada öğretmenler dürüstlük, saygı ve sorumluluk değerlerinin değer eğitimi programında yer alması gereken en önemli üç değer olduğunu ifade etmişlerdir. Can (2008) tarafından yapılan çalışmada da öğretmenlerin sosyal bilgiler dersinde değerler eğitimi uygulamalarında en çok sorumluluk sahibi olmaya ilişkin etkinlikler düzenledikleri sonucuna ulaşılmıştır. Tepecik

(2008) tarafından yapılan çalışmada da öğretmenler, sosyal bilgiler dersinde sorumluluk değerinin doğrudan verilmesi gerektiğini belirtmişlerdir.

Öğretmenler, değerler eğitiminde etkili faktörlerin başında aile ve öğretmenin geldiğini ifade ederken bu faktörleri sırasıyla büyüdüğü çevre, okul ve diğer faktörler izlemektedir. Aile kurumunda, toplumun üyeleri değer yargılarına sahip olmaya başlar ve bir takım değerler bilinçli ya da bilinçsiz olarak aktarılmaya çalışılır (Şen, 2007; Yel ve Aladağ, 2009). Değer eğitiminin, özellikle de okullarda eğitim sürecinde öğrencilere çeşitli programlar aracılığıyla doğru bir şekilde verilmesi gerekmektedir (Yel ve Aladağ, 2009). Eğitim programlarının uygulayıcısı olan öğretmenler, değerlerin aktarılmasında etkin rol oynamaktadırlar (Halstead ve Taylor, 2000; Yazıcı, 2006). Araştırmada erkek öğretmenler, öğretmenin değer eğitimindeki etkisini öğretmenin model olması ve öğretmenin demokratik tavır olarak ifade ederken, kadın öğretmenler ise öğretmenin duyarlılığı, öğrenci seviyesine inebilmesi ve değer verdiği önem açısından ifade etmişlerdir. Birçok çalışmada da (Akbaş, 2008; Baydar, 2009; Doğanay, 2009; Yel ve Aladağ, 2009) değerlerin öğrenilmesi sürecinde okulların yanı sıra ailelerin, arkadaşların çevrenin, dini kurumların ve medya gibi diğer kültürel kurumların da etkili olduğu ifade edilmektedir.

Öğrencilere değer kazandırmada öğretmenlere çok önemli görevler düşmektedir. Bu görevlerin başında da öğrencilere iyi bir model olmak gelmektedir. Demokratik vatandaşlık, insan hakları eğitimi gibi eğitim programlarında yapılan düzenlemelerin başarısı öğretmenlerin konuyu etkili bir şekilde işlemeleri ve öğrencilerine doğru tutum ve davranışları kazandırmalarına bağlıdır. Programdaki değerleri öğrencilere kazandırmak için, öğretmenler, ders konuları içinde değinme, sonrasında model olma, güncel olaylarla bağ kurma, performans ödevleri verme, materyal kullanma gibi etkinliklere daha fazla yer verdiklerini ifade etmişlerdir. Değer eğitiminde materyal kullanımını ifade eden sadece erkek öğretmenler olup bu materyaller ile gazete kullanımını, slayt ve video izletilmesi olarak ifade etmektedirler. Tepecik (2008) tarafından yapılan çalışmada da öğretmenlerin büyük bölümü görsel eğitim materyallerinden yararlandıklarını ve bu yolla birden çok duyu organını işe koştuklarını belirtmişlerdir. Can (2008) tarafından yapılan çalışmada da, değer eğitiminde öğretmenlerin telkin, model olma, empati kurma gibi değer kazandırma yollarını etkin bir şekilde kullandıkları görülmüştür. Baydar (2009) tarafından yapılan çalışmada ise

öğretmenler değer eğitiminde, açıklama ve anlatımın yanında soru-cevap ve ahlaki ikilem tekniklerini sıklıkla kullandıklarını ifade etmişlerdir. Elde edilen veriler öğretmenlerin değerler eğitiminde kullanılan yaklaşımlardan fazlasıyla haberdar olmadıklarını ortaya koymaktadır.

Değerler eğitiminde öğretmenler, ailelerin değer eğitimi konusundaki yetersizliği başta olmak üzere, okulda verilen müfredat öğretiminin ön planda olması, SBS sınav sistemi, programın değer eğitiminde yetersizliği öğrencilerin öğrendikleri bilgileri gerçek yaşama aktaramamaları, öğrencinin öğrenmedeki ilgisizliği, isteksizliği, ders saatinin yetersizliği gibi sıkıntılarla karşılaştıklarını ifade etmişlerdir. Tepecik (2008) tarafından yapılan çalışmada ailelerin çocuklarına yeterli düzeyde eğitim vermemeleri, okulda kazanılan davranışların ailede ve çevrede tekrar edilmemesi ve ders saatinin yeterli olmaması, öğretmenlerin değerleri kazandırırken karşılaştıkları sıkıntılar arasında yer almaktadır. Baydar (2009) tarafından yapılan çalışmada da ailenin sahip olduğu değerler ve ailelerin öğrenim düzeyleri değer kazanımında sorun teşkil etmesinin yanında okul dışı etmenler, çevrenin olumsuz etkisi, programın yetersizliği, büyüklerin örnek olmaması, arkadaş çevresi, medya ve internet, sınıfların kalabalık olması gibi diğer sorunlarda dile getirilmiştir. Ortak değerlerin yeni nesillere kazandırılması sadece bir ders ya da bir öğretmen işi olmayıp, dolayısıyla başta aileye olmak üzere toplumun her kesimine büyük sorumluluklar düşmektedir.

Dünya üzerindeki çocuklar büyüyen sosyal problemlerden, şiddet ve hoşgörüsüzlükten giderek artan bir şekilde etkilenmektedirler. Pek çok ülkede aileler ve eğitimciler toplumsal düzeni tehdit eden bu sorunlardan kurtulmanın yolunun etkili bir değerler eğitimi olduğunu vurgulamaktadırlar (Tillman, 2000). Değerler eğitiminin amacına ulaşabilmesi adına öğretmenler tarafından yapılan önerilerin başında, en büyük sıkıntı olarak gördükleri ailelerin değerler eğitimi konusunda bilinçlendirilmesi gelmektedir. Ancak ne var ki sorun olarak büyük

çoğunlukla hep aile sıkıntı olarak görülmekte ve onların eğitime ihtiyaçları oldukları düşünülmekte iken öğretmenlerin hizmet içi eğitime ihtiyacı olduğunu araştırma kapsamındaki öğretmenlerden sadece ikisi belirtmiştir. Bu öneriyi öğretmen-okul-aile işbirliğinin sağlanması, öğretmenlere hizmet içi eğitim verilmesi, model olunması gibi öneriler izlemektedir. Tepecik (2008) tarafından yapılan çalışmada, ailelerin eğitime bakış açılarının bilinmesinin değerler eğitiminde önemli olması nedeniyle, aileler ile iletişimin artırılması, sosyal bilgiler dersinde değer eğitiminde kullanılacak etkinlik sayısının artırılması ve ders saatinin yeniden gözden geçirilip artırılması gerektiği gibi öneriler ifade edilmiştir.

Araştırmada elde edilen bulgular doğrultusunda bir takım önerilerde bulunulabilir:

- ✓ Sosyal Bilgiler Dersi Programı'nda doğrudan verilecek değerlerin kapsam ve içeriği konusunda öğretmenler aydınlatılmalıdır. Bunun için öğretmenlere yönelik hizmet içi eğitim seminerleri düzenlenebilir. Ayrıca, değerlerin öğrenciler tarafından içselleştirilmesi için öğrenciyi aktif olarak öğrenme sürecine katan etkinliklerin nasıl kullanılacağı öğretilmelidir.
- ✓ Değerleri kazandırmak sadece öğretmenin görevi değildir. Bu nedenle toplumda bilinç yaratılması için kitle iletişim araçları, medya ve öğretim kurumları arasında işbirliği kurulabilir.
- ✓ Derste öğretilenler ile yaşam arasındaki tutarlılığın sağlanması için öğrenciyi yaşama hazırlayan etkinliklere yer verilebilir.
- ✓ Değerler eğitiminde Sosyal Bilgiler dersinin işlevselliğini arttırmak için aile desteği sağlanabilir. Bu doğrultuda ailelere eğitim verilebilir.
- ✓ Değerler eğitimi ile ilgili olarak öğrencilerin ya da öğrenci velilerinin görüşlerine dayalı çalışmalar yapılabilir.

Attitudes of Social Studies Teachers toward Value and Values Education*

Tekin CELIKKAYA^a
Ahi Evran University

Simge FILOGLU^b
Ahi Evran University

Abstract

This research was conducted to determine how social studies teachers define value and "values education" as well as reveal the problems they encountered during the implementation. The participants in this study consisted of 17 social studies teachers from 12 primary schools (selected out of 39 primary schools in the city of Kirsehir through simple random sampling) in the 2011-2012 academic year. Phenomenology, one of the qualitative research methods, was used to collect the data. In addition, a semi-structured interview was conducted that consisted of seven open-ended questions. Inductive analysis, one of the content analysis types, was employed to analyze the data obtained in the research. The findings show that the social studies teachers defined value by terms such as "esteem," "human beings," "social norms," "social citizens," and "national and moral elements," all of which are closely related to their dictionary meaning. Such responses reveal that the teachers were not completely aware of the definition of value and values education. In addition, the teachers preferred that the students learn about values, such as "respect," "sensitivity," and "responsibility," and that family and teachers are the most effective factors in values education. These are followed by the environment in which the students grow, the school itself, and other related factors. Finally, although the teachers aimed to become role models in values education, one of the most significant issues was that families were inadequately prepared for such education.

Keywords

Social Studies Teachers, Teachers, Value, Values Education.

Values are the uniting phenomena adopted by the society or individuals, criteria which are believed to meet the needs of the society and be good for the individual's benefit, judgments related to conscious, emotions, and excitement and motives

which are imprinted in the individual's conscious and shapes the behaviours (Özgülven, 1994). Erdem (2007) defines value as a tendency to prefer a state to another one. Katılmış and Ekşi (2011) suggest that value which is defined as a high or

* This study is the extended version of the presentation presented at the International Social Studies Education Symposium "New Trends and Problems in Citizenship and Democracy Education in the Changing World" organized by Marmara University on April 20-22, 2012.

a Tekin CELIKKAYA, Ph.D., is an assistant professor of social studies. He has conducted studies on themes such as methods and techniques, drama in social studies, equipment and tools and materials, values education, social studies education and teaching. *Correspondence:* Ahi Evran University, Education Faculty, Social Studies Teaching Department, Primary Teaching, 40000 Kirsehir, Turkey. Email: tcelikkaya@gmail.com; tcelikkaya@ahievran.edu.tr

b Simge FILOGLU is a MA student at Ahi Evran University, Social Sciences Institute, Social Studies Teaching Department. Contact: Ahi Evran University, Social Sciences Institute, Social Studies Teaching Department, Kirsehir, Turkey. Email: simgefiloglu@hotmail.com

a beneficial quality which an entity is believed to have socially, morally or aesthetically is a basic criteria determining the individual's attitudes and behaviours.

In today's world, there are numerous developments in science and technology. While these advances have improved society, they sometimes have adverse effects on its overall development. Therefore, specific areas must be the subject of focus to minimize the damage on society. One of the important fields is the study of "values education." Such importance is because of the fact that individuals feel the need to effectively and efficiently communicate as well as provide solutions to certain current issues generated from political, social, and cultural developments in our world (Kale, 2007).

The purpose of including values education in a curriculum is to have students systematically gain explicit values education within the coursework through various teaching methods and techniques (Akbaş, 2009). Discussion-based approaches and student-centered, active-learning strategies are the most common methods. Other methods used in values education consist of drama, project work, hands-on training activities, cooperative learning, group work, research, games and other related activities (Halstead, 1996).

Developing judgment for social responsibility and the individual's evaluation of his decisions and actions are formed as a result of the values education given to the individual (Stephenson, Ling, Burman, & Cooper, 1998).

Social Studies Course is one of the effective courses for values education. The course is important for teaching values due to the historical quality of its content, giving information about different cultures and life stories, and having a multi-disciplined structure (Kan, 2010). When the social studies curriculum is examined, it is regarded that the students are required to gain 20 values (Millî Eğitim Bakanlığı [MEB], 2008, 2010b).

Although the values taught to the students are specified in the curriculum, the teacher's knowledge, skills, and values are ultimately applied to make the final decision. When considered from this perspective, identifying the activities that social studies teachers conduct within the framework of values education is important in order to reveal the problems that occur during such implementation. Besides, if a teacher understands the teaching techniques and the subject extremely well, but

does not share his/her views and experiences about social life with the students, then the overall process cannot be deemed successful (Gleen, 1998). Thus, the values that the teacher possesses and his/her views regarding values education can directly affect the values that the students acquire.

Purpose

Although there are numerous studies in literature regarding pre-service teachers' perceptions of values, value preferences, and attitudes towards values (Akin & Özdemir, 2009; Altunay & Yalçınkaya, 2011; Başçıftık, Akdoğan, & Koç, 2011; Coşkun & Yıldırım, 2009; Dilmaç, Bozgeyikli, & Çıkılı, 2008; Fidan, 2009; Koca, 2009; Sarı, 2005; Tay, 2009; Yapıcı & Zengin, 2003) teachers' and students' (Aktepe & Yel, 2009; Aslan, 2007; Balcı & Yanpar, 2010; Baydar, 2009; Can, 2008; Deveci & Ay, 2009; Deveci & Dal, 2008; Katılmış, 2010; Prencipe, 2001; Sezer, 2008; Samancı, 2009; Turan & Aktan, 2008), research results based on social studies teachers' views of values education were not the subject of focus. Therefore, this study examined the activities of social studies teachers carried out within the framework of values education in order to reveal any problems encountered during the implementation and their opinions based on the following questions:

- ✓ According to social studies teachers, what is value?
- ✓ According to social studies teachers, what are the values included in a social studies curriculum?
- ✓ According to social studies teachers, which values in a curriculum should students gain initially?
- ✓ According to social studies teachers, what are the factors affecting values education?
- ✓ What type of activities do social studies teachers conduct in order to have the students obtain values?
- ✓ What problems do social studies teachers encounter during values education implementation?
- ✓ What suggestions can social studies teachers provide to make the practice of values education completely successful?

Method

Research Design

Phenomenology, one of the qualitative research designs, was used to collect data in this research.

Universe and Sampling

The participants in the study consisted of 17 social studies teachers from 12 primary schools (selected out of the 39 primary schools in the city of Kırşehir through simple random sampling) in the 2011-2012 academic year. Out of the 17 social studies teachers, 10 of them were males and seven were females. The teachers' experience ranged from six to 20 years. The reason why social studies teachers working in the city of Kırşehir were included in this research is that accessibility to the sampling group was relatively easy and a project by The Provincial Directorate of National Education (within the context of Education Project on Values of the Ahi order) was carried out on all primary schools during the 2011-2012 academic year. Within the context of values education, the teachers taught specific values every month until the project's completion.

Data Analysis

Quantitative Dimension: The data in the research was collected through semi-structured interviews. While preparing the interview, pre-interviews were conducted with five social studies teachers who were not involved in the study. The final interview format was prepared in light of the obtained data and after it was examined by two faculty members (in education curriculum and teaching, and education management and social science teaching, respectively) who carried out studies on values education. The final version was created according to their views and suggestions. In this context, the experts were asked to evaluate the format based on the rating scale of "appropriate," "inappropriate," and "needs developing." Moreover, they were asked to provide written feedback on the design of the format. The semi-structured interview consisted of seven questions and two parts. The first part includes questions regarding gender and work experience while the second part consists of the seven interview questions. The interviews were carried out individually in a location and time set by the teachers and each interview lasted for approximately 30 minutes. The interviews were recorded and the audio recordings were subsequently transcribed and provided to the interviewees for approval.

Qualitative Method: Inductive analysis, one of the content analysis types, was employed to analyze the data obtained in the research. The two researchers coded the data obtained from the semi-structured interviews separately as follows: Reliability=Agreement in opinion/Agreement in opinion + Difference in opinion x 100 formula. The percentage agreement between the two coders was computed as 87%. In terms of data analysis, reliability was obtained since 70% or above for percentage agreement is considered adequate. The matching codes in the coding scheme by the researcher and the experts were applied as the basis for the themes. In the content analysis, the themes were identified in a broad scope (to include the related themes) and a narrow scope (to remove any irrelevant themes). Unity was achieved by examining the relationship between these themes and the sub-themes, which are composed of the themes and the relationship of each theme with the others.

Results, Discussion, and Suggestions

In addition to the definition of values, their features are mentioned in the curriculum (MEB, 2005) and defined as "uniting features by the society or individuals; motives which exist in the individual's conscious; criteria which are believed to meet the needs of the society and for the individual's benefit." In the dictionary of the Turkish Language Association (Türk Dil Kurumu [TDK], 2011), values are defined as "an abstract criteria to determine importance of a thing, price of something, worth, the entire moral and material elements which include a nation's social, cultural, economic and scientific values." In this study, the social studies teachers defined values as "worth," "human beings," "social norms," "social citizens" and "national and moral elements," all of which are closely related to its definition in the dictionary. In the study conducted by Balcı and Yanpar (2010), teachers defined values with expressions, such as "price, importance, benefit, criteria, worth, reward, size and cost," which reveal that they referred to its usage in daily language to a great extent.

In order to detect at what level social studies teachers were aware of values in the 6th and 7th grade curriculums, they were asked which values they had to teach. Three teachers (E1, E4, and K5) could not answer this question, but all of the other teachers expressed the value of "patriotism." However, nearly all of the teachers did not state being "scientific" and "hardworking" as values

even though they were included in the program. While the teachers were describing the values, they not only mentioned values in the 4th and 5th grades, but also mentioned criticism and empathy expressions, which were considered as “skills” in the program. When the values in the curriculum were considered, the teachers did not know whether they were actually part of the curriculum. However, they did want to teach values such as “patriotism,” “respect,” “benevolence,” “responsibility,” and “being fair.” In fact, the responses regarding the values in the curriculum reveal that the teachers were not quite aware of such values in the program. The reason being that the teachers might not have benefited from a so-called teacher’s book. However, the teacher’s book presents the target values to be taught during the introduction of each unit in the program (MEB, 2008, 2010a). Moreover, criticism and empathy expressions, which were defined as values by the teachers, were introduced as skills to be taught in the curriculum (MEB, 2005).

When the teachers were asked which values the students must primarily obtain after they were shown the values in the 6th and 7th grade social science courses, the teachers not only explained the value, but expressed why this value must be acquired. In addition, there were differences between the values the teachers understood and the values that they wanted to teach. For example, while most of the teachers in the study believed that “patriotism” was the value in the program, the value that they wanted to teach the most was “respect.” The teachers approached this particular value within the framework of rights, freedom, families, and elders. “Responsibility” was third among the values that the teachers wanted their students to acquire. In a study conducted by Whitney (1986), teachers stated that “honesty,” “respect,” and “responsibility” were the three most important values needed in a values education program. In a study carried out by Tepecik (2008), teachers stated that “responsibility” should be taught directly in social studies courses.

The members of the society begin to acquire value judgment in the family and some values are tried to be transferred, consciously or unconsciously (Şen, 2007; Yel & Aladağ, 2009). Teachers, the practitioners of curriculums, play an extremely important and active role in transferring certain values (Halstead & Taylor, 2000; Yazıcı, 2006). While the teachers in the present study stated that family and teachers are effective factors in values education, these factors are followed by the environment in which an individual grows, the

school itself, and other related factors. Furthermore, while male teachers stated the importance of the teacher as a role model in values education through his/her democratic manner, female teachers stated that a teacher’s influence in terms of sensitivity, listening to a student, and learning from them was important. It was reported in numerous studies (Akbaş, 2008; Baydar, 2009; Doğanay, 2009; Yel & Aladağ, 2009) that, in addition to schools, families, peers, environment, religious organizations, and other cultural foundations (such as mass media) are effective during the process of values education.

The teachers also stated that they spent more time for activities such as mentioning the values in the lesson, being a role model, associating the values with current issues, assigning performance homework, and using materials in order to have the students acquire the presented values. Male teachers were the only teachers who mentioned the use of materials in values education. In this case, the materials included newspapers, slides, and videos. In a study conducted by Tepecik (2008), the majority of the teachers stated that they benefited from visual materials while a study by Can (2008) revealed that teachers used such methods for developing empathy towards values.

Furthermore, the teachers stated that they encountered problems in values education that included: A family’s lack of knowledge regarding values education; giving particular importance to curriculum teaching in schools; the Level Determination Exam (SBS); inadequate values education programs; students’ being unable to transfer what they had learned; lack of student interest and reluctance in learning; and the lack of weekly course hours. In a study conducted by Tepecik (2008), the problems that teachers encountered were listed as: families’ being unable to educate their children at a sufficient level; students’ not exhibiting the behaviors acquired in schools in their family and environment; and the lack of weekly course hours.

Finally, children in today’s world are increasingly affected by social problems, violence, and intolerance. Therefore, families and educators must assert the importance of effective values education as the only way to prevent such problems from threatening the social order (Tillman, 2000). In the present study, the most important suggestion made by the teachers in regard to successful values education is that the awareness of families must be raised. Even though families were considered to be the problem, only two teachers participating

in the study stated that the teachers required in-service training. The other suggestions involved providing cooperation between teachers, schools, and families as well as offering in-service training to teachers and being a role model. In a study conducted by Tepecik (2008), since knowing a family's views on education is extremely important in values education, suggestions included: increasing communication with the families; increasing the number of activities that can be used for values education in social studies courses; and reconsidering the number of course hours and increasing them if necessary.

Based on the findings obtained in this research, the following suggestions can be made:

- ✓ Teachers must be enlightened about the content and scope of the values taught directly in social studies courses. Thus, in-service training seminars should be organized for the teachers. In addition, how to apply activities that actively engage students in the learning process should be taught in order for them to internalize the presented values.
- ✓ It is not only the teacher's duty to have the students acquire values. Hence cooperation between mass media, media, and educational institutions can be established to raise awareness in society.
- ✓ Activities that prepare students for life can be conducted in order to provide consistency between what is taught in the lessons and how they can be applied in life.
- ✓ Family support should be provided to increase the functionality of social studies courses, especially in regard to values education. Therefore, families should be educated and involved in the process.
- ✓ Studies regarding the views of students or students' parents on values education should be conducted.

References/Kaynakça

- Akbaş, O. (2008). Değer eğitimi akımlarına genel bir bakış. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 6(16), 9-27.
- Akbaş, O. (2009). İlköğretim okullarında görevli branş öğretmenlerinin değer eğitimi yaparken kullandıkları etkinlikler: 2004 ve 2007 yıllarına ilişkin bir karşılaştırma. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 17(2), 403-414.
- Akın, U. ve Özdemir, M. (2009). Öğretmen adaylarının demokratik değerlerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi: Eğitim bilimleri fakültesi örneği. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 42(2), 183-198.
- Aktepe, V. ve Yel, S. (2009). İlköğretim öğretmenlerinin değer yargılarının betimlenmesi: Kırşehir ili örneği. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 7(3), 607-622.
- Altunay, E. ve Yalçınkaya, M. (2011). Öğretmen adaylarının bilgi toplumunda değerlere ilişkin görüşlerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 17(1), 5-28.
- Aslan, R. (2007). *Öğretmen görüşlerine göre ilköğretim birinci basamaktaki öğrencilerin temel bilgi, beceri ve değerleri kazanma düzeyleri* (Yüksek lisans tezi, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir). <http://tez2.yok.gov.tr/> adresinden edinilmiştir.
- Balcı, F. A. ve Yanpar, T. Y. (2010). İlköğretim öğretmenlerinin "değer" kavramına yükledikleri anlamlar. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 39, 81-90.
- Başçıftçı, G. N., Akdoğan, T., & Koç, Z. (2011, April). *Öğretmen adaylarının değer tercihleri ile epistemolojik inançlarının incelenmesi*. Paper presented at the 2nd International Conference on New Trends in Education and Their Implications, Antalya, Turkey.
- Baydar, P. (2009). *İlköğretim beşinci sınıf sosyal bilgiler programında belirlenen değerlerin kazanım düzeyleri ve bu süreçte yaşanan sorunların değerlendirilmesi* (Yüksek lisans tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana). <http://tez2.yok.gov.tr/> adresinden edinilmiştir.
- Can, Ö. (2008). *Dördüncü ve beşinci sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinde değerler eğitimi uygulamalarına ilişkin görüşleri* (Yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara). <http://tez2.yok.gov.tr/> adresinden edinilmiştir.
- Coşkun, Y. ve Yıldırım, A. (2009). Üniversite öğrencilerinin değer düzeylerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1(6), 311-328.
- Deveci, H. ve Ay, S. T. (2009). İlköğretim öğrencilerinin günlüklerine göre günlük yaşamda değerler. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2(6), 167-181.
- Deveci, H., & Dal, S. (2008). Primary school teachers' opinions on the efficacy of social studies program in the value gain. *Humanity & Social Sciences Journal*, 3(1), 1-11.
- Dilmaç, B., Bozgeyikli, H. ve Çıkkılı, Y. (2008). Öğretmen adaylarının değer algılarının farklı değişkenler açısından incelenmesi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 6(16), 69-91.
- Doğanay, A. (2009). Değerler eğitimi. C. Öztürk (Ed.), *Sosyal bilgiler eğitimi içinde* (s. 226-254). Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Erdem, A. R. (2007). An important factor of culture of education faculties: values (A case study of the education faculty of PAU). *Eurasian Journal of Educational Research*, 26, 95-108.
- Fidan, N. K. (2009). Öğretmen adaylarının değer öğretimine ilişkin görüşleri. *Kuramsal Eğitim Bilim*, 2(2), 1-18.

- Glenn, C. L. (1998). What real education requires. *Journal of Education*, 180(3), 41-50.
- Halstead, J. M., & Taylor, J. M. (2000). Learning and teaching about values: A review of recent research. *Cambridge Journal of Education*, 30(2), 169-202. Retrieved from <http://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/713657146>
- Halstead, M. (1996). Values and values education in schools. In J. M. Halstead, & M. J. Taylor (Eds.), *Values in education and education in values* (pp. 3-14). London: The Falmer Presy. Retrieved from <http://books.google.com.tr>
- Kale, N. (2007). Nasıl bir değerler eğitimi? *Değerler ve eğitimi. Uluslararası sempozyumu* içinde (s. 313-322). İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları.
- Kan, Ç. (2010). Sosyal bilgiler dersi ve değerler eğitimi. *Milli Eğitim Dergisi*, 187, 138-145
- Katılmış, A. (2010). *Sosyal bilgiler derslerindeki bazı değerlerin kazandırılmasına yönelik bir karakter eğitimi programının geliştirilmesi* (Doktora tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul). <http://tez2.yok.gov.tr/> adresinden edinilmiştir.
- Katılmış, A. ve Ekşi, H. (2011). Değerler eğitimi yaklaşımları. *DİB Dergisi*, 245, 11-15
- Koca, A. İ. (2009). *Üniversite öğrencilerinin değerleri ve bireysel özellikleri ile kariyer tercihleri arasındaki ilişki: Çukurova Üniversitesi'nde bir araştırma* (Yüksek lisans tezi, Çukurova Üniversitesi, Adana). <http://tez2.yok.gov.tr/> adresinden edinilmiştir.
- Milli Eğitim Bakanlığı. (2005). *İlköğretim sosyal bilgiler dersi 6-7.sınıflar öğretim programı ve kılavuzu (Taslak basım)*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Talim Ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, Devlet Kitapları Müdürlüğü.
- Milli Eğitim Bakanlığı. (2008). *İlköğretim 7. sınıf sosyal bilgiler öğretmen kılavuz kitabı*. Ankara: Gizem Yayıncılık.
- Milli Eğitim Bakanlığı. (2010a). *İlköğretim 6.sınıf sosyal bilgiler öğretmen kılavuz kitabı*. Ankara: Gizem Yayıncılık.
- Milli Eğitim Bakanlığı. (2010b). Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı B.08.0.TTK.0.72.02.00 Sayı, İlk Ders Konulu Genelge.
- Özguven, İ. E. (1994). *Psikolojik testler*. Ankara: Yeni Doğu Matbaası
- Prencipe, A. (2001). *Children's reasoning about the teaching of values* (Doctoral dissertation, University of Toronto). ProQuest Dissertations and Thesis, AAT. MQ58877. Retrieved from <https://tspace.library.utoronto.ca/bitstream/1807/16604/1/MQ58877.pdf>
- Samancı, O. (2009). İlköğretim öğrencilerinin sosyal ilişkilerinde önem verdikleri değer ve beklentiler. *III. Sosyal Bilimler Eğitimi Kongresi* içinde (s. 287-291). Ankara: MEB Devlet Kitapları Basımevi.
- Sarı, E. (2005). Öğretmen adaylarının değer tercihleri: Giresun eğitim fakültesi örneği. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 3(10), 73-88.
- Sezer, T. (2008). *İlköğretim 6.sınıf sosyal bilgiler dersinde sorumluluk değerinin öğretimine ilişkin öğretmen görüşleri* (Yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara). <http://tez2.yok.gov.tr/> adresinden edinilmiştir.
- Stephenson, J., Ling, L., Burman, E., & Cooper, M. (1998). Practical strategies in values education. In J. Stephenson, L. Ling, E. Burman, & M. Cooper (Eds.), *Values education* (pp. 150-175). London/New York: Routledge. Retrieved from <http://books.google.com.tr>
- Şen, Ü. (2007). *Milli eğitim Bakanlığının 2005 yılında tavsiye ettiği 100 temel eser yoluyla Türkçe eğitiminde değerler öğretimi üzerine bir araştırma* (Yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara). <http://tez2.yok.gov.tr/> adresinden edinilmiştir.
- Tay, B. (2009). Prospective teachers' views concerning the values to teach in the course of social sciences. *Social and Behavioral Sciences*, 1, 1187-1191.
- Tepecik, B. (2008). *Sosyal bilgiler dersinde sorumluluk değerinin kazandırılmasına ilişkin öğretmen görüşleri* (Yüksek lisans tezi, Eskişehir Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir). <http://tez2.yok.gov.tr/> adresinden edinilmiştir.
- Tillman, D. (2000). *Living values activities for young adults. Living value: A educational program*. Health Communications, Inc. Retrieved from <http://books.google.com.tr>
- Turan, S. ve Aktan, D. (2008). Okul hayatında var olan ve olması düşünülen sosyal değerler. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 6(2), 227-259.
- Türk Dil Kurumu. (2011). Değer. *Büyük Türkçe Sözlük* içinde. <http://tdkterim.gov.tr/bts/> adresinden edinilmiştir.
- Whitney, I. B. (1986). *The status of values education in the middle and junior high schools of Tennessee* (Doctoral dissertation, Tennessee State University). Retrieved from <http://digitalscholarship.tnstate.edu/dissertations/AAI8802627>
- Yapıcı, A. ve Zengin, Z. S. (2003). İlahiyat fakültesi öğrencilerinin değer tercih sıralamaları üzerine psikolojik bir araştırma: Çukurova üniversitesi ilahiyat fakültesi örneği. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1(4), 173-206.
- Yazıcı, K. (2006). Değerler eğitimine genel bir bakış. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 19, 499-522.
- Yel, S. ve Aladağ, S. (2009). Sosyal bilgilerde değer öğretimi. M. Safran (Ed.), *Sosyal bilgilerde öğretimi* içinde (s. 117-148). Ankara: Pegem Akademi.